

про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції. Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25.12.2001р. №182-р. 6. *Науменкова С.В., Мищенко С.В.* Сучасна модель фінансової системи: порівняльний аналіз основних підходів // *Фінанси України*. – №6. – 2006. – С.44-56. 7. *Науменкова С.В., Мищенко С.В.* Особливості формування сучасної моделі фінансової системи // *Вісник НБУ*, №11. – 2006. – С. 26-31. (0,8 д.а.) 8. *Науменкова С.В.* Розвиток світової фінансової системи та особливості формування нової парадигми забезпечення міжнародної фінансової стабільності // *Вісник Київського національного університету імені Тара-*

са Шевченка. Економіка. – № 90. – 2006. –С. 4-7. 9. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи: Інформ.-аналіт. матеріали. Вип.6 / *В.І.Мищенко, Р.С.Лисенко, С.В.Науменкова* та ін. –К.: НБУ, Центр наук.досліджень. – 2006. – 162 с. 10. *Науменкова С.В.* Проблеми зовнішнього боргу України в контексті державної стратегії модернізації ринків капіталу// *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Фінансово-економічні системи: трансформація та євроінтеграція (Збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень: Львів, 2007. Вип 1 (63).* –С.56-61.

Надійшла до редколегії 24.02.2009

О. Жилінська, канд. екон. наук, доц.,
Т. Петровська, асп.

ГАЛУЗЕВІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В статті розглянуто фінансову складову інноваційної діяльності промислових підприємств України загалом та вугледобувних зокрема.

The article revises a financial component of innovative activities at Ukrainian industrial enterprises in general and at coal-mining in particular.

Постановка проблеми. Як свідчить досвід розвинених країн, стійке та збалансоване економічне зростання в країні базується насамперед на провадженні інновацій промисловими підприємствами, а рівень інноваційного розвитку промислових підприємств відображає конкурентоспроможність національної економіки. Для економіки України перехід на інноваційний шлях розвитку є тією рушійною силою, що здатна забезпечити економічну незалежність і подолання розриву з розвиненими країнами. Проблеми інноваційного розвитку є особливо актуальними для вугільної промисловості – стратегічно важливої галузі національної економіки, що орієнтована на досягнення високих показників енергетичної безпеки країни. З огляду на сучасні кризові тенденції постає необхідність аналізу інноваційної активності вітчизняних підприємств у площині їх фінансового забезпечення з урахуванням галузевої специфіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою аналізу можуть слугувати сучасні концепції інноваційного розвитку та фінансових важелів його забезпечення, що є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: Амоші О.І., Гавриленко Ю.М., Єрмакова В.М., Жилінської О.І., Кабанова А.І., Колода В.М., Малицького Б.А., Сизоненка В.О., Стельмашука А.М., Цигилика І.І., Черваньова Д.М., Чететова М, Чухна А.А., Шегди А.В., Юркевич О. М. та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Існуючі нові концепції енергоспоживання й енергозбереження обумовлюють необхідність дослідження інноваційного розвитку вугледобувних підприємств особливо в умовах розвитку ринкових відносин в економіці України. Аналіз опублікованих за даною проблематику робіт дозволив зробити висновок про те, що на фінансовій складовій інноваційного розвитку вугледобувних підприємств не достатньо зосереджено уваги як на визначальному, об'єднуючому ресурсі, що здатний забезпечити безперервність функціонування підприємств на інноваційних засадах та їх сталий розвиток. Водночас дослідження проблем фінансового забезпечення інноваційної діяльності не можливий поза розглядом загальних тенденцій фінансування інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств.

Формулювання завдань та цілей статті. Метою статті є визначення впливу на інноваційний розвиток його фінансової складової. Відповідно до визначеної мети в роботі були поставлені такі завдання: дослідити фінансову забезпеченість інноваційного розвитку вугледобувних підприємств, розкрити необхідність залучення фінансових ресурсів та проаналізувати їх

вплив на інноваційний розвиток вугледобувних підприємств України.

Виклад основного матеріалу. З початку нового тисячоліття у національній економіці усталюється тенденція зменшення питомої ваги інноваційно активних підприємств: якщо у 2000 р. серед промислових підприємств інноваційно активним було кожне п'яте підприємство, у 2003 р. – кожне шосте, то в 2005 р. – лише кожне дванадцятье підприємство. Деякі позитивні зрушення намітилися у 2006-2007 рр. – інноваційну активність проявляло кожне дев'яте та кожне сьоме підприємство відповідно. Важливою тенденцією, що склалася у фінансуванні витрат на інноваційну діяльність, стало зростання ролі кредитних ресурсів. При цьому у структурі джерел фінансування витрат на інноваційну діяльність виключну роль відіграють власні кошти і їх частка постійно зростає (якщо у 2003 р. на власні кошти припадало 70 %, то у 2005 р. – 88 %, упродовж 2006 р. частка власних коштів серед всіх джерел фінансування становила 85 %, і лише у 2007 р. знизилася до 74 %). Друге місце посідали кредити, на них припадало від 6 % у 2000 р. до 7-8 % у 2005-2006 р., проте у 2007 р. частка кредитів у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств зросла у понад два рази і становила вже 18,5 % [3].

Водночас вітчизняні промислові підприємства не мають достатніх для інвестування інноваційної активності внутрішніх джерел, оскільки аналіз національних рахунків дозволяє стверджувати, що в Україні сектор нефінансових корпорацій, до якого відносяться всі промислові підприємства, не має достатніх ресурсів для розширеного відтворення: його частка у чистому наявному доході серед інституційних секторів економіки за даними Держкомстату України становить лише 1,5 %, тоді як частка фінансових корпорацій – 2,8 %, сектору загальнодержавного управління – 21 %, а сектору домогосподарств – 74 %. На переробну промисловість, продукція якої у 2007 р. склала 36 % ВВП, припадає лише 22 % у валовому прибутку, а в сплачених податках – 62 %, тоді як у торгівлі, частка наданих послуг якої у ВВП складає лише 10 %, частка у валовому прибутку становить 21 %, а в сплачених податках – лише 3 %, у транспорту і зв'язку, частка наданих послуг яких у ВВП становила 8 %, а частка у валовому прибутку – 11 %, тоді як у сплачених податках – менше 1 %. Велику участь у розподілі валового прибутку беруть фінансові корпорації, які перерозподіляють на свою користь кошти внутрішніх джерел фінансування інновацій сектору нефінансових корпорацій [4].

За даними Держкомстату України у 2005-2007 рр. за рівнем інноваційної активності (частка інноваційно активних підприємств серед загальної кількості підприємств) види економічної діяльності розподілялись наступним чином: виробництво коксу та продуктів нафтопереробки – 38-33 % відповідно; машинобудування та хімічна і нафтохімічна промисловість – 20 %-23 % (для інноваційно активних підприємств цих галузей характерні найвищі частки реалізації інноваційної продукції – 11,2 % та 15,5 % обсягу реалізації продукції галузі, а також найвищі витрати на ДіР – 65 % та 8 % відповідно); металургія та оброблення металу – 13 %, легка промисловість – 10-11 %, харчова промисловість – 9-10 %, оброблення деревини та виробництво виробів з деревини – 6-11 %; целюлозно-паперове виробництво, видавнича справа – 7-8 %, добувна промисловість – 5-6 %; виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 3-6 %.

Як бачимо, добувна промисловість за рівнем інноваційної активності посідає одне з останніх місць у галузевому зрізі. Хоча добувна промисловість є базовою галузю економіки держави, її значення особливо зростає через низьку забезпеченість України власними джерелами рідкого і газоподібного палива та наявність значних запасів кам'яного і бурого вугілля. На сьогодні вугілля – це єдиний вітчизняний енергоносіє і ресурс, наявність якого в Україні забезпечена в достатньому обсязі. У структурі запасів органічного палива вугілля складає 95,4 %, нафта та природний газ – лише 2,0 % та 2,6 % відповідно. Загальні запаси вугілля в Україні складають 120 млрд. т, з яких 47 млрд. т – це балансові запаси, в т. ч. енергетичне вугілля – 32 млрд. т [1, с.17]. У структурі споживання енергетичних матеріалів у національній економіці вугілля становить 22 %, при споживанні цього виду 89 % його витрат спрямовується на виробництво електроенергії, загалом у країні видобувається майже 60 млн. т готового вугілля (у 2007 р. – 58,9 млн. т) і в його видобутку зайнято понад 310 тис. працівників, а споживається в національній економіці 71 млн. т. [4, с. 69].

Існуючий за останні десятиріччя досвід становлення України як економічно та політично незалежної держави свідчить про те, що в досягненнях стабільного економічного розвитку країни необхідно орієнтуватися на власні ресурси і виробничі можливості. Тому не підлягає сумніву необхідність збереження в Україні вугледобувної промисловості та її розвитку у подальшій перспективі. Водночас вугледобувна промисловість та її розвиток тісно пов'язаний з розвитком національної економіки й особливо енергоємних високоінерційних галузей. Тенденції розвитку електроенергетики, металургії, інших видів економічної діяльності, що надають послуги населенню, зумовлюють зростаючий попит на вугілля особливо за умов енергетичної недостатності. Цей зв'язок є взаємним: на базі вугільної промисловості (разом з іншими галузями паливно-енергетичного комплексу) розвивається важке машинобудування, а воно, в свою чергу, забезпечує розвиток вугільної промисловості. Проте на поч. 1990-х рр. під час приватизації та роздержавлення майна у галузі машинобудування відбулася істотна децентралізація виробництва, акціонування підприємств не створило сприятливих умов для функціонування і розвитку галузі, що істотно позначилося на фінансовому становищі підприємств та обумовило різке скорочення обсягів виробництва. Так, індекс продукції гірничошахтного і гірничорудного машинобудування у 2000 р. становив 21 % по відношенню до 1990 р. [5, с. 267]. Упродовж 2001-2004 рр. індекс обсягів виробництва машин для добувної промисловості і будівництва мав позитивну динаміку, в окремі роки приріст становив

понад 20 %, проте з 2005 р. знову намітилися негативні тенденції скорочення випуску продукції.

Підприємства вугледобувної промисловості здійснюють свою діяльність у досить специфічних умовах. Особливості виникнення та проникнення новітніх наукових ідей і технічних нововведень у реальне виробництво пов'язані, по-перше, з розв'язанням суперечності між потребою в постійному розширеному відтворенні основних засобів на якісно новій технологічній основі і відсутністю стійкого ринкового саморегулятора підтримки інноваційної діяльності; по-друге, суперечності між недостатньою визначеністю запланованих результатів інноваційної діяльності, високим рівнем ризикованості та надприбутковістю інвестицій у разі своєчасного комерційного використання науково-технічних розробок у виробництві.

У вугільній галузі передусім актуальною залишається проблема ефективного використання родовищ. Складні гірничо-геологічні умови (значна глибина розробки, мала потужність шарів, слабкі вміщуючі породи, висока газообільність), недосконалі планувальні рішення та недостатній техніко-технологічний рівень вугледобутку обумовлюють втрати вугілля під час відпрацювання покладів більше ніж на 15 %, але найважчі втрати – це людські втрати. Через недостатні обсяги капітальних вкладень вугледобувна промисловість України має найстаріший серед країн СНД шахтний фонд, а його прискорене старіння призводить до формування негативного балансу виробничих потужностей. Крім того, це капіталомістка галузь національної економіки, де найгострішою є проблема інвестиційних можливостей. Інноваційна діяльність вугледобувних підприємств спрямована, в першу чергу, на подолання технічного відставання, переорієнтацію виробничого потенціалу та створення конкурентоспроможних промислових виробництв, розвиток яких буде залежати від рівня сприйнятливості підприємств до нововведень. Отже, розгляд проблем інноваційного розвитку вугледобувних підприємств набуває особливого значення.

Важливою складовою стратегії підтримки інноваційного розвитку у вугледобувній промисловості України в частині формування фінансових ресурсів є створення умов для найширшого залучення найрізноманітніших джерел всіх суб'єктів інноваційного процесу. З цієї метою важливо стимулювати залучення коштів із недержавних, приватних, іноземних джерел фінансування, а також підтримувати фінансові ресурси підприємств (вугільних шахт). У вугледобувній промисловості існує три джерела залучення інвестицій: кошти, що виділяються з державного бюджету; власні кошти підприємства (вугільної шахти); позикові кошти. Можливість фінансування вугільної промисловості з бюджету вельми обмежена і залежить від загального стану національної економіки і потреб інших галузей.

За рахунок коштів держбюджету у 2007 р. в Україні профінансовано впровадження інновацій на 34 підприємствах: два підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості отримали 54,9 млн. грн. державної підтримки на розвиток інноваційної діяльності; 29,2 млн. грн. отримали 16 підприємств машинобудування; 18,0 млн. грн. – чотири підприємства добувної промисловості; 6,3 млн. грн. – 9 підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води; 5,8 млн. грн. – лише два металургійних підприємства [9].

Із коштів державного бюджету у вугільній промисловості фінансується будівництво нових шахт і крупна реконструкція з приростом потужності. Але кошти, що були виділені державою, становили лише 4,5 млн. грн. на одне підприємство, що об'єктивно не дозволяє розглядати їх реальне джерело фінансового забезпечення

інноваційного розвитку вуглевидобувних підприємств. Тому упродовж 2004-2007 рр. не було введено в дію нових потужностей з видобутку вугілля [4, с. 112]. Решта робіт (реконструкція окремих процесів і технічне переоснащення) фінансується переважно з власних і позикових коштів підприємств. Власні кошти підприємства складаються з двох частин: прибутку від реалізації добутого вугілля й амортизаційних відрахувань, які залежать від прийнятого методу нарахування амортизації. Позикові кошти представлені кредитами банків.

Водночас у галузевому зрізі серед промислових підприємств більш активно кредитними коштами користувалися підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості, якими було використано кредитів у сумі 214,5 млн. грн., з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 73,2 млн. грн., з виробництва коксу та продуктів нафтопереробки – майже 48,0 млн. грн., з оброблення деревини та виробництва виробів з деревини (крім меблів) – 11,6 млн. грн. Крім цього, для фінансування витрат на інновації промисловими підприємствами було використано 176,2 млн. грн. коштів іноземних інвесторів, і лише 26,3 млн. грн. інвестовано вітчизняними інвесторами.

Найважливішою тенденцією зростання інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств вважаємо те, що вони розширюють попит на виконання ДіР: лише у 2006 р. та 2007 р. частка витрат на ДіР інноваційно активних промислових підприємств у загальних обсягах витрат на ДіР у країні становила 19 % та 15 % відповідно (для порівняння, у 2001 р. – лише 7 %). Цей позитивний момент розширення внутрішнього попиту на результати вітчизняних ДіР важливий іще й з огляду на те, що відбувається постійне зниження частки іноземних замовників (від 48 % у 1991 р., 23 % у 1998 р., 26 % у 2002 р., 15 % у 2007 р.). З огляду на те, що головним джерелом витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств були й залишаються власні кошти, а дорожчання банківських кредитів не дозволить їм виступати джерелом фінансування витрат на інновації, особливо на проведення ДіР, украй важливим є створення дієвих стимулів для промислових підприємств, які вже провадили різні напрями інноваційної діяльності, а тому і більшою мірою ризикували.

За результатами дослідження статистичних даних кількості підприємств, які займались інноваційною діяльністю у видобуванні енергетичних матеріалів та здійснювали фінансування за видами діяльності у 2004-2007 рр. можна зробити висновок про те, що спостерігається збільшення кількості тих підприємств, які здійснювали саме ДіР (у 2004 р. – 4, у 2005 р. – 5, у 2006 р. – 6, у 2007 р. – 5 підприємств, але це мізерна кількість із 275 підприємств, що здійснюють добування паливно-енергетичних корисних копалин), проте жодне з підприємств у 2005 та 2006 рр. не придбало нові технології й виключні майнові права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензії та ліцензійні договори, зменшилась кількість підприємств, які придбали машини, обладнання, установки та інші основні засоби (у 2004 р. – 10, у 2005 р. – 5, у 2006 р. – лише 2, у 2007 р. – 6 підприємств), здійснювали виробниче проектування та підтовку виробництва до випуску нових продуктів, впроваджували нові методи їх виробництва (у 2004-2005 рр. – по 2 підприємства, у 2006 – 2007 рр. – лише по одному підприємству) [3, с. 198-203].

Аналіз причин, що стримують розвиток інноваційної діяльності у вугільній галузі, свідчить про морально застарілий і фізично зношений шахтний фонд, який визначає його низьку інвестиційну привабливість для здійснення інноваційної моделі модернізації і розвитку вугіль-

ної промисловості; низьку конкурентоспроможність вітчизняного вугілля через його високу собівартість та низьку якість, що потребує переходу обліку вугільної продукції у товарному вимірюванні, як це прийнято у світовій практиці; значну нестачу коштів (власних, запозичених, недержавних інвестицій) як на забезпечення поточного функціонування, так і для розвитку вугледобувних підприємств; невіршеність питань адаптації механізму ціноутворення на вугільну продукцію до умов ринкових відносин; відсутність ринкових механізмів та стимулів для підвищення ефективності вугільних підприємств; правову неврегульованість відносин власності у галузі, яка призводить до неузгодженості інтересів держави та бізнесу; невіршеність питань екологічної безпеки в процесі ліквідації вугільних шахт; невідповідність цін на гірничошахтне обладнання та вугільну продукцію, що потребує обмеження монополю високих цін заводів виробників або підвищення ціни на вугілля; не престижність шахтарської праці (перш за все, зменшення рівня оплати праці порівняно з працівниками інших професій), невіршеність соціальних проблем. Підходи до формування конкурентоспроможності продукції вугільної промисловості також потребують поетапної зміни її переважно сировинно-експортної структури, переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, що передбачає впровадження високих технологій. Потреба у вугільній продукції має бути забезпечена мінімальною кількістю шахт з максимально можливою й економічно доцільною виробничою потужністю кожної з них.

Вирішення проблем галузі, які накопичувалися впродовж багатьох років, вимагає значних капітальних вкладень. Оскільки можливі обсяги інвестицій, особливо в найближчій перспективі, украй недостатні, необхідно виділити першочергові напрями інвестування, метою яких є активізація саморозвитку вугледобувних підприємств і підвищення рівня їх самодостатності, що характеризується критеріями економічної надійності й інвестиційної привабливості. Головною ідеєю реформування вугільної промисловості в Україні має стати створення конкурентного ринкового середовища як у приватизованому, так і в державному секторах галузі з використанням державних регуляторів (зокрема, інструментів фінансової підтримки) для забезпечення відносно рівних умов конкуренції для різноротабельних за об'єктивними причинами вугледобувних підприємств. При цьому підприємства повинні сумлінно конкурувати не тільки на ринках продукції, що виробляється, і ресурсів та послуг, що споживаються, але певною мірою і в сфері взаємовідносин із державою, зокрема в отриманні державних інвестицій або отриманні кредитів під державні гарантії. Діючий сьогодні в Україні порядок державної фінансової підтримки, насамперед дотування вуглевидобувних підприємств, значною мірою є рудиментом планово-розподільчої економіки; він допускає прояви суб'єктивізму при визначенні об'єктів і розмірів бюджетного фінансування, блокує стимули до поліпшення роботи, перешкоджає залученню в галузь приватного капіталу.

За даними обстежень Держкомстату України перешкод на провадження інноваційної продукції упродовж останніх років найбільш загрозливими є: нестача власних коштів (вказують 80 % обстежених підприємств); великі витрати на нововведення (понад 50 %); недостатня фінансова підтримка держави (понад 50 %); високий економічний ризик та тривалий термін окупності нововведень (до 40 %). Усі ці аспекти повною мірою віддзеркалюють складне фінансове становище вітчизняних вуглевидобувних підприємств.

Висновки. Сучасна система формування, розподілу, використання фінансових ресурсів не створює умов для інноваційного розвитку вітчизняної економіки. З огляду на тенденції, що склалися в інноваційній сфері іще до настання кризових явищ і процесів, головні загрози гальмування інноваційної активності промислових підприємств у контексті її фінансового забезпечення, на наш погляд, полягатимуть у наступному:

- ✓ замороження промисловими підприємства їх витрат на різноманітні напрями інноваційної діяльності, передусім на фінансування ДіР, у контексті протидії кризовим явищам, передусім це стосуватиметься капіталомістких галузей, зокрема добування паливно-енергетичних корисних копалин;

- ✓ переходу до стану номінального такого джерела фінансування інноваційної діяльності як кредити комерційних банків;

- ✓ за умов дотримання вимог СОТ та у контексті обмежень на державний бюджет 2009 р. практично всі види субсидій для інноваційної сфери (особливо пряме бюджетне фінансування, надання державних кредитів, придбання державою часток акціонерного капіталу АТ, а також надання державних гарантій по кредитах, податкові пільги та державні закупівлі інноваційної продукції) будуть виключеними.

Реальними пропозиціями протидії згортанню інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств може стати запровадження податкового стимулу для інноваційно активних підприємств у частині упередження згортання витрат на ДіР через введення дослідницького податкового кредиту у вигляді зменшення суми нарахованого податку на прибуток підприємства у розмірах, еквівалентних 50 % витрат на ДіР, якщо підприємство проводило ДіР лише у поточному році, та 75 % витрат на ДіР, якщо воно проводило ДіР не менше двох останніх років.

Напрями вдосконалення механізмів державної підтримки вітчизняним вугледобувним підприємствам вбачаються у наступному, механізми її здійснення, для надання їм стимулюючого характеру, потрібно перебудувати на таких принципах:

- ✓ механізм надання дотації на покриття поточних збитків і просте відтворення виробничих потужностей має формуватися на основі "деперсоніфонованих" пофакторних нормативів, що враховуватимуть об'єктивні

умови розробки родовищ на основі заздалегідь встановлених на декілька років розрахункових ставок;

- ✓ механізм розподілу бюджетних коштів для фінансування розвитку (технічного та інноваційного переоснащення) перспективним підприємствам має базуватися на конкурсній і зворотній основі, з наступним зменшенням або скасуванням дотацій, відрахуваннями від приросту прибутку;

- ✓ державне фінансування реконструкції діючих і будівництва нових підприємств здійснювати на умовах обов'язкового забезпечення їх бездотаційності.

Крім прямої державної підтримки технічного переоснащення галузі слід стимулювати залучення кредитів і недержавних інвестицій у модернізацію збиткових шахт шляхом надання гарантій повернення залучених коштів за рахунок збереження попередніх дотацій протягом певного часу після здійснення модернізації, а також шляхом повного або часткового відшкодування за бюджетні кошти відсотків, що виплачуються банківським структурам за новітні засоби і технології вугледобутку щодо специфічних умов вітчизняних вугільних родовищ, з огляду на нинішній фінансовий стан галузі повинно здійснюватися переважно за рахунок державного бюджету у розрізі реалізації галузевих інноваційних програм.

Перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Подальші напрями досліджень вбачаються в обґрунтуванні заходів державного стимулювання розвитку головних джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств загалом та вугледобувних зокрема.

1. Гавриленко Ю.М. Техногенні наслідки закриття вугільних шахт України / Гавриленко Ю.М., Єрмаков В.М., Креніда Ю.Ф. – Донецьк, 2004. 2. Жилінська О.І. Пільгове оподаткування витрат на дослідження і розробки: теоретичні та практичні аспекти / О.І. Жилінська, Д.В. Чеберкус // Фінанси України. – 2007. - № 12. 3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. / Держкомстат. – К. 2007. 4. Україна у цифрах у 2007 році: Статистичний збірник / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Вид-во "Консультант", 2008. 5. Формування галузевих ринків України: перехідний період / За ред. д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна. – К.: Фенікс, 2004. 6. Чететов М. Інноваційна складова ринкової трансформації // Економіка України. – 2004. – №11. 7. Юркевич О.М. Фінансове забезпечення науково-технічної інноваційної діяльності // Фінанси України. – 2004. – №6. 8. Borowiecka I. Zarzadzanie inwestycjami rzeczowymi w przedsiębiorstwach w Polsce // Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa. – W-wa, 2006. 9. Офіційний сайт Держкомстату України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 24.02.2009

А. Ігнатюк, канд. екон. наук, доц.

ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНІ СТРУКТУРИ НА ГАЛУЗЕВИХ РИНКАХ УКРАЇНИ

У статті аналізуються причини існування вертикальної інтеграції з точки зору теорії фірми, досліджуються наслідки отримання фірмою вертикального контролю за ринками та можливості державного обмеження негативних наслідків вертикальних узгоджених дій.

The article analyzes reasons for existence, form of the vertical integration in terms of the theory of a firm, studies consequences of getting firm of the vertical control on the markets and the possibility of state restrictions negative consequences of vertical concerted action.

Сучасний процес глобалізації економіки, перехід до постіндустріального суспільства призводить до постійної зміни конкурентних відносин на світових ринках. У таких умовах успіх фірм на ринку залежить від їхньої ефективної взаємодії з компаніями, що займаються виробництвом сировини або просуванням товару даної фірми до кінцевого споживача, тобто вертикально пов'язаними підприємствами. Встановлення ексклюзивного типу стосунків між виробником та його постачальником, з одного боку, надає підприємству низку переваг перед конкурентами, з іншого – може мати негативні наслідки для економічної конкуренції. Практика існу-

вання вертикально інтегрованих компаній в Україні демонструє вигоди для зростання галузевих ринків шляхом підвищення конкурентоспроможності даних підприємств, зменшення витрат на виробництво кінцевої продукції, можливостей запровадження інновацій.

Дослідженню процесів вертикальної інтеграції присвячені роботи відомих західних економістів Р.Коуза, О.Вільямсона, К.Р.Харрігена, Дж.Стіглера, М.Аделмана, К.Ерроу, Р.Базела та інших, які аналізували причини, форми та наслідки даних процесів на ринках. Відомими є роботи російських економістів С.Авдашевої, Н.Розанової, В.Третьяка, Л.Роя, інших, що визначали особли-